

Menneskerettsjusen er en demokratisk utfordring

Å respektere menneskerettighetene innebærer å kritisere dem. Her svikter norske politikere og menneskerettsmiljøer.

I en postmodernistisk og multikulturell verden er menneskerettighetene et slags under: en global etisk referanse. De bør ikke misbrukes til en elitistisk, ovenfra-ned politisk korrekthet. Brexit, Trump og Le Pen viser mulige kostnader når mange føler de ikke blir hørt.

Menneskerettighetskonvensjoner innebærer at det enkelte land avstår råderett. Dette blir særlig utfordrende hvis bestemmelsene fortolkes til å dekke nye problemstillinger man ikke diskuterte ved vedtagelsen. Økonomisk motiverte masseflytninger er for eksempel noe annet enn etterkrigstidens krigsdrevne flyktningstrømmer. Barne- og torturkonvensjonene tolkes til å regulere omstridte innvandringsspørsmål og til å blokkere utvisning av tungt belastede kriminelle. Dilemmaet er uunngåelig ved enhver jus, men menneskerettighetenes demokratiske Janus-ansikt kan få en rekyleffekt når de strekkes stadig lenger.

Menneskerettigheter skal fremme demokrati, men anklagen «menneskerettsbrudd» brukes i Norge ofte til å stoppe politisk debatt. Boken «Barnekonvensjonen» viser til at FNs barnekomité i 2000 uttrykte skepsis til kontantstøtteordningen. Barnekomiteen kan ha blitt påvirket til å uttale tvil om kontantstøttens forhold til barns menneskerettigheter.

Et av Norges mest omstridte politiske stridsemner forsøkes indirekte omgjort til et juridisk spørsmål.

Menneskerettsjusen som et demokratisk problem er særlig fremme i Storbritannia, Nederland og Danmark - tre av de mest befestede demokratier i verden. Direktøren for det danske Institutt for menneskerettigheter utga i 2014 boken «Menneskeret - en demokratisk utfordring».

I Norge skader menneskerettsmiljøene menneskerettighetene ved å bagatellisere problemstillingen. Den nylig utgitte boken «Menneskerettighetene og Norge» ved et senter for fremragende forskning ved UiO mener domstolenes anvendelse

Å rettsliggjøre samfunnsspørsmål er å bygge mur mot politiske prosesser, skriver kronikkforfatteren. Foto: Adrian Nielsen

Kronikk
Ole Gjems-Onstad

Kronikkforfatter **Ole Gjems-Onstad** er professor ved Institutt for rettsvitenskap, BI.

av menneskerettighetene vanskelig «kan være ... udemokratisk - når det er Stortinget som har vedtatt grunnlovsendingene». Synspunktet er velkjent fra utredningen og stortingsbehandlingen av grunnlovsreformen 2014. Det er en forbausende historieløs og blind klisjé (jf. for eksempel Hitler i 1933 og Erdogan i 2017).

Andre ganger avviser norsk menneskerettslitteratur det demokratiske dilemmaet ved en sirkelslutning: Et demokrati

kjennetegnes ved respekt for menneskerettighetene. Pro-gramerklæringen i grunnloven paragraf 2 fremstiller det nærmest som en hellig treenighet å «sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene». Men definisjoner og ordmagi fjerner ikke motsetningene. De sentrale menneskerettsdokumenter verner ikke uttrykkelig demokratiet. En rekke diktaturer står tilsluttet sentrale menneskerettsdokumenter, for eksempel verdens største: Kina.

Å rettsliggjøre samfunnsspørsmål er å bygge mur mot politiske prosesser. Spenningen øker ved grunnlovsfesting og særlig ved internasjonale konvensjoner. Medlemmer av internasjonale menneskerettsorganer er for norsk offentlighet anonyme og kan ikke stilles til demokratisk ansvar.

Enkelte norske høyesterettsdommere, med Arnfinn Bårdsen som den mest markerte, forsøker i stadig større grad å forankre avgjørelser i internasjonale menneskerettskonvensjoner.

Dette kan ytterligere vanskeliggjøre demokratisk kontroll og paradoksalt nok stride mot en ambisjon i internasjonalt menneskerettsarbeid om å søke nasjonal forankring.

Et skremmende sinne ryster samtiden: brexit, Le Pen, Trump, AfD med flere. Mange mennesker føler at deres erfaringer overses. Juridisk rettighetslogikk skiller seg fra politisk metode. Den politiske interesseavveining fungerer som en sikkerhetsventil. Jus er binær, enten-eller, og kan forsterke konflikt. Politikkk søker kompromiss.

Demokratiske prosesser likestiller: Alles mening er likeverdig. Ved jus tilhører konklusjonen ekspertene. I medienes dialog med ekspertene overser de ofte at menneskerettsjusen med sine mange lag av motstridende og overlappende kilder kan være svært usikker.

Mindretall må ha et vern mot flertallstyranni. Men på lang sikt må menneskerettighetene forankres i en folkelig aksept. I Norge har det i mange år

Debatten om menneskerettsjusen

Gå inn på [DN.no/debatt](https://dn.no/debatt)

● Les neste kronikk mandag 3. juli. Hyperinflatert og devaluert. Inflasjonen av menneskerettighetene skader deres viktige funksjon, skriver Ole Gjems-Onstad.

vært et slags menneskerettsmantra at menneskerettighetene skal binde oss til masten. Dermed tar man fremtiden som gissel. Fremtidige generasjoner avskjæres fra politisk dialog uten å bli spurt.

Globalisering, digitalisering og kunnskapssamfunnet bidrar til stadig nye asymmetrier og utfordrende forskjeller. Menneskerettighetene må ikke brukes til formynderpreget fremmedgjøring.

Prisen for å bruke dem som politisk trumfkort kan være at de blir unødvendig kontroversielle.

Ole Gjems-Onstad, professor ved Institutt for rettsvitenskap, Handelshøyskolen BI

Mer debatt s. 26-28 →

Det som for skatteadvokater er «helt vanlig forretningspraksis», kan fremstå som helt uforståelig logikk for alle andre

Kristine Sæviold, stipendiat i historie, Universitetet i Bergen